

KUORTANE YLIJOKI LAHDENKANGAS

Kivikautisen asuinpaikan koekaivaus

Ville Luho 1965

Foto, 16/11-65 M
KUORTANE, YLIJOKI, LAHDENKANGAS

K a i v a u s k e r t o m u s

Liitteet: KM 16856:1-79, 6 kartaketta, 2 kuvaa (f. 30965-30966)

Asuinpaikka löytyi 10.6.1965 osallistuessani EPO:n kotiseuturetkikunnan työskentelyyn Kuortaneella. Tarkastellessani Ylijoenkylän Lahdenkankaalla ison hiekkakuopan reunoja ja uuden tieleikkauksen syrjiä, jotka osoittautuivat arkeologisessa mielessä mielenkiinnottomiksi, kiinnittyi huomioni Korvenaholta Viitaselle ja sieltä edelleen Sarvikas-Kuortane - maantielle johtavan metsätien reunasta paljastuneisiin kvartsi-iskennäisiin ja palaneisiin luunsiruihin. Paikan lähempi tarkastelu osoitti, että kyseessä oli aikaisemmin tuntematon kivikautinen asuinpaikka. Tarkemman selvyuden saamiseksi päätin suorittaa paikalla Kuortane-Seuran myötävaikutuksella koekaivauksen. Muinaistieteellisen toimikunnan varoja tarkoitukseen ei ollut käytettävissä.

Asuinpaikka sijaitsee siis Etelä-Pohjanmaalla, Kuortaneen pitäjän Ylijoen kylän Lahdenkankaalla, sen eteläreunalla, Lapuanjoen itäpuolella. Paikalle on matkaa Kuortaneen kirkolta n. 11,2 km linnuntietä eteläkaakkoon, Seinäjoelta n. 35 km itäkaakkoon ja Alavuden kirkolta n. 14 km pohjoisluoteeseen. Paikka on koskematonta mäntyä kasvavaa kangasmaata; vain metsätie on kuluttanut ohuelti kivikautista kulttuurikerrosta, sen alareunaa n. 2-3 m leveästi. Paikalla kasvaa männyn lisäksi hiukan katajaa; aluskasvillisuus on kanervaa, puolukkaa, sammalta ja jäkälää. Rinne viettää etelään. Asuinpaikan kohdalla on vietto loiva, n. 7 cm 2 m:n matkalla, mutta kohta kulttuurikerroksen alareunalla vietto jyrkkenee laskien n. 8 m 50 m:n matkalla (Liite 1). Asuinpaikka sijaitsee siis jyrkähkön törmän päällä. Peruskartan N:o 222404 v:ltä 1962 mukaan on törmän päällystän korkeus n. 90 m ymp. (yläpuolella merenpinnan). Itse asuinpaikka on tuota korkeutta hiukan ylempänä. Asuinpaikan pohjoispuolella kohoaa Lahdenkangas n. 103 m:n korkeuteen. Asuinpaikka on siis ollut suojattu pohjoistuulelta.

Paikalla paalutettiin 48 m²:n suuruinen ala, mutta siitä tutkittiin vain puolet eli 24 m² (Liite 2). Apulaisina toimivat opiskelijat Helka Haapasalo Helsingin Yliopistosta ja Pentti Koivunen Turun Yliopistosta.

Humus oli ohut, vain 3-5 cm paksu. Sen alla oli 1-3 cm vahva kerros huuhtoutunutta hiekkaa ja sen alla hienorakeinen, miltei kivetön keltävä hiekka. Kulttuurimaa oli väriltään harmaan ruskehtava, paikka paikoin punertava. Sen paksuus oli keskimäärin n. 25 cm. Vahvinta kulttuurikerros oli tutkitun alan länsireunalla, n. 33 cm, ja yläreunalla, n. 28 cm; heikointa alareunalla, n. 16 cm. Kulttuurikerroksen vahvuuden vaihtelu kuvastuu myös löydösten määrien vaihteluissa. Eniten saatiin löydöksiä talteen alueen länsiosasta, ruuduista I-II:4 (Liite 3).

Kiinteitä muinaisjännöksiä paljastui seuraavasti:

R u u t u I:4. Ruudun lounaiskulmassa oli kaksi noin nyrkinkokoista kiveä, jotka kuuluvat samaan riviin ruudun II:4 länsireunasta paljastuneiden kivien kanssa, joita oli viisi. Kaikki kivet olivat suurin piirtein saman kokoisia ja samalla korkeudella keskenään (Liite 4). Ruudussa I:4 ne olivat n. 17 cm syvällä ja ruudussa II:4 n. 23-26 cm syvällä. Maa nousee ruudusta I:4 ruutuun II:4. Kivien yläpinnat muodostivat siis jotakuinkin vaakasuoran tason. Kivien merkitystä ei saatu selville. Kaivausta olisi jatkettava ruuduista I-II:4 länteen. Mahdollista on, että kivet ovat kodan reunakiviä - ne muodostavat vähäisen kaaren -, mutta, että itse kota-ala on tutkitun alueen ulkopuolella, ruuduissa I-II:3-2. Ruudussa I:4 oli keskellä syvä kuoppa, laajuudeltaan n. 90 cm, joka vaikutti myöhemmin kaivetulta. Tuon kuopan itäreunalla oli noki-palomaa-läiskä, nykyisellään n. 70 x 60 cm laaja. Se tuli näkyville n. 22 cm syvältä (Liite 4). Ruudun kaakkois-

kulma oli löydötön. Hiekka oli siinä toisenlaista kuin muualla kaivausalueella, ns. muuraushiekkaa, väriltään harmahtava. Tuolla kohtaa oli myös matala kumpu. Mahdollista on, että paikalla on ollut aikoimaan lähde, joka sitten on ehtynyt. Lähde on siinä ehkä ollut kivikautisen asutuksen aikana, siihen viittaa kohdan löydöttömyys. Tuo voisi ehkä selittää kulttuurikerroksen vahvuuden ja löydösrunsauden ruuduissa I:4-II:4. "Lähde" on ollut halkaisijaltaan n. 1 m.

R u u t u II:4. Edellä mainittujen kivien lisäksi paljastui ruudun eteläosasta n. 33 cm syvältä kivetyn tulisijan jäännös, jonka vahvuus oli 42 cm. Tulisija on ollut muodoltaan pyöreähkö ja halkaisijaltaan n. 80-90 cm. Sen etelä- ja lounaisreunalla oli kiviä, keskusta oli kivetön. Siinä oli runsaasti hiiltä, nokea ja punaiseksi palanutta hiekkaa (Liite 4). Tulisijan lounaispuolelta, aivan tulisijan reunalta löytyi n. 31 cm syvältä kivilajitasataltta, ja kauempaa kaksi paalunsijaa? n. 15-16 cm syvältä. Kumpikin "paalunsijoista" oli muodoltaan pyöreä ja halkaisijaltaan n. 10 cm. Hiekka oli niiden kohdalla tummaa, hiilisirua sisältävää. Ruudun länsireunalta, kivirivin pohjoispuolelta, paljastui niin ikään n. 15 cm syvältä n. 25 x 15 cm laaja hiili-, noki-palomaaläiskä, joka jatkuu ruudun II:3 puolelle eli kaivetun alueen ulkopuolelle.

R u u d u t I:5 - II:5. Alueen keskivaiheilta paljastui n. 10 cm syvältä laaja, pitkänomainen likamaalaikku, missä oli heikonlaisesti hiiltä, nokea ja punertavaksi palanutta hiekkaa. Laikku oli n. 100-130 cm leveä ja n. 2 m pitkä. Sen pohjoislaidassa oli kaksi nyrkinkokoista kiveä ja sen ulkopuolella ruudussa II:5 vielä kolme samankokoista kiveä (Liite 5). Ruudun I:5 kaakkoiskul-

massa oli luusirupesäke, joka jatkui ruudun I:6 puolelle ja jatkuu ilmeisesti metsätien alle. Tuosta pesäkkeestä saatiin talteen n. 275 gr. palaneita luusiruja - aterioimisjätteitä.

R u u t u I:6. Ruudusta I:6 paljastui n. 11 cm syvältä kaksi pyöreätä paalunsijaa?. Niistä toinen oli kuvatussa luusirupesäkkeessä ja toinen sen koillisreunalla. Kumpikin oli halkaisijaltaan n. 10 cm. Kolmas "paalunsija" paljastui n. 10 cm syvältä ruudun itäosasta (Liite 6) Ruudussa oli myös kaksi suunnilleen nyrkinkoista kiveä.

R u u t u II:6. Ruudusta paljastui 5 "paalunsijaa". Ne muodostivat kaaren ruudun I:6 "luupesäkepaalunsijan" kanssa ja saattavat mahdollisesti kuulua samaan kotaan, jonka keskiosan on ehkä muodostanut ruuduista I-II:5 paljastunut likamaalaikku (Liite 6). Ruudun koilliskulmasta paljastui kivetyn tulisijan nurkkaus. Tulisija jatkuu kaivetun alueen ulkopuolelle (Liite 6). Muodoltaan tuo tulisija on saattanut olla nelikulmainen. Siinä oli harvakseltaan kiviä, eniten reunoilla.

Irrallisia löydöksiä kertyi 79 luettelonumeroa:

kivilajitasatalttoja (16856:32)	1 kpl
kivilaji-iskennäisiä (16856:71)	1 "
hiontalaa'an kappaleita? (16856:33)	1 "
hiekkakiven kappaleita (16856:1,56)	2 "
nuolenkärkiä, kvartssia	5 "
viistoteräisiä (16856:3,13,19,38)	4 kpl
poikkiteräisiä (16856:24)	1 "
kaapimia, kvartssia	22 "
levykaapimia (16856:6,9,10,20,26,40,42, 18 kpl 44,45,46,58,62,66,67,72, 74,75,76)	
lastukaapimia (16856:29,60)	2 "
höyliä (16856:59)	1 "
satunnaismuotoisia (16856:8)	1 "
kaapimien katkelmia (16856:14,64; levy)	2 "

kylkiuurtimia, kvartssia (16856:2,21)	2 kpl
kvartsitalttoja (16856:7,43)	2 "
kvartsiiveitsia (16856:25,28,37)	3 "
iskukiviä, kvartssia (16856:34,35,48,49)	4 "
iskukivien kappaleita, kvartssia (16856:47,61)	2 "
käyttöjälkisiä kvartsi-iskennäisiä (16856:27,39,57,73)	4 "
pidinytimiä, kvartssia (16856:65)	1 "
kvartsisäleitä (16856:12,28)	2 "
kvartsisäleiden katkelmia (16856:4,5,11,36,41,52,53,63,68) ..	9 "
kvartsi-iskennäisiä (16856:15,22,30,54,70,77)	1444 "
palaneita luunsiruja (16856:16,23,31,55,69,78)	665 gr
hartsia (16856:50)	1 kpl
hiiltä (16856:17,18,51,79)	

Löydösluettelosta ilmenee, että kyseessä on esikeraaminen asuinpaikka. Siihen kuuluu muotoja, jotka puuttuvat Suomen neoliittisesta esine- ja kulttuurimiljööstä, kuten viistoteräiset nuolenkärjet, höylät ja pidinydin. Viistoteräisiä nuolenkärkiä on tosin löydetty yhdessä varhaisen kampakeraamiikan kanssa, kuten Askolan Pappilan Siltapellon haa'asta (SMYA 58), mutta olosuhteissa, jotka panevat epäilemään, että kyseessä on kaksi päällekkäistä kulttuurikerrosta - esikeraaminen ja varhaiskampakeraaminen. Lahdenkankaan asuinpaikan esikeraamisuuden viittaa myös saviastiain palasten täydellinen puuttuminen löydöksistä, joskin tutkitun alan pienuus estää tekemästä varmvoja johtopäätöksiä. Lähimmät vastineet Lahdenkankaan viistoteräisille nuolenkärjille löytyvät Alajärven Kurejoen Heikinkankaan Rasin esikeraamiselta asuinpaikalta, joka geologisten tutkimusten mukaan sijaitsee seudun korkeimmalla Litorinameren rannalla, n. 93 m ymp. (SM 1947-48, Bulletin de la Commission géologique de Finlande N:o 144). Lahdenkankaan asuinpaikka sijaitsee, kuten edellä ilmeni, n. 90 m ymp. ja korkein Litorinameren ranta seudulla Hyypän mukaan n. 88 m ymp. (SM 1950 s. 30 k. 6). Lahdenkankaan asuinpaikka sijaitsee siis seudun korkeinta L-rantaa hiukan ylempänä, edellyttäen, että mainittu 88 m on oikea korkeus; L-rannan korkeuttahan ei ole määrätty juuri asuinpaikan kohdalta. Lahdenkankaan asuinpaikka sijaitsee n. 32 km Kurejoen Rasin asuinpaikasta etelälounaaseen eli jonkinverran alemmalla Litorina-

isobaasilla kuin jälkimmäinen, mikä selittää korkeuseron. Jyrkästä törmän rinteestä taas johtuu, että vaikka asuinpaikka olisikin sijainnut korkeintä L-rantaa jonkinverran ylempänä, se on kuitenkin sijainnut aikansa rannan välittömässä läheisyydessä. Noin ollen on perusteltua pitää Lahdenkankaan asuinpaikkaa saman ikäisenä Kurejoen Rasin asuinpaikan kanssa eli seudun korkeimman Litorina-rannan aikaisena eikä sitä vanhempana. Sitä hiukan nuorempi, mutta vain hiukan nuorempi se saattaa olla. Tanskassa voimakkaasti viistoteräiset, kolmion muotoiset ja kolmiota lähenevät nuolenkärjet ovat tyypillisiä vanhemmalle Ertebølle-ajalle (SM 1947-1948), joka kasvipaleontologisesti ajoittuu metsähistorialliseen aikalohkoon VII eli atlanttisen ilmasto vaiheen jälkipuoliskolle (ks. esim. Nordiske Fortidsminder III:3 ss. 161-163). Korkein Litorina-ranta, LI, sijoittuu Sauramon mukaan metsähistoriallisen aikalohkon VII alkuun eli absoluuttisen kronologian mukaan n. v:teen 4000 e.Kr. (Sauramo, Die Geschichte der Ostsee s. 44 Abb. 8 ja s. 48). Lahdenkankaan asuinpaikka on siis tuon mukaan suunnilleen 6000 vuotta vanha.

Lahdenkankaan asuinpaikka on sijainnut aikanaan Litorinamerestä kaakkoon työntyvän "vuonomaisen" lahden rannalla. Kun lahti maatui ja vesiväylä muuttui kaidaksi jokiuomaksi, mikä tapahtui suunnilleen 80 m:n korkeudella ymp., on paikka hyljätty. Uusi asuinpaikka, nyt tutkittua myös arkeologisesti nuorempi, sijaitseekin Kuortaneen Haavistonharjulla 80 m:n korkeuskäyrän yläpuolella (81 m ymp.) (Luhon kaiv. kert. KM:n top. ark:ssa). Se on sijainnut aikanaan n. 1.5 km leveän lahden rannalla. Kun lahti maatui n. 77-76 m:n korkeudella on paikka jälleen hyljätty. Tuosta lahdesta kuroutui Kuortaneen järvi, jonka korkeus on 75.2 m ymp. Vastaavanlainen asuinpaikan muutoksen syy on todettavissa Lapuanjoen uoman varsilla jo aikaisemminkin. Alavuden Rantatöysän Sepposenmäen asuinpaikat sijaitsevat 100 m:n korkeuskäyrän yläpuolella Litorinamerta edeltäneestä Mastogloia-meren kaidasta lahdesta itäkaakkoon työntyneen lahdekkeen etelärannalla. Kun tuo väylä

lä maan kohotessa muuttui jokiuomaksi, on paikka hyljätty. Tuo tapahtui Mastogloia-vaiheen lopulla, jotakuinkin 90 m:n korkeudella ymp. Korkein Litorina-ranta seudulla sijaitsee Hyypän mukaan n. 86 m ymp. (SM 1950). Aasukkaat siirtyivät väistyvää merenrantaa seuraten luoteeseen. Uusi, leveämpi lahden laajentuma on aikanaan sijainnut Sepposenmäestä n. 5 km luoteeseen Kuortaneen puolella Lentilän-Ylijoen seutuvilla, ja juuri tuon lahden laajentuman rannalla onkin sijainnut Lahdenkankaan asuinpaikka. Sepposenmäen Rantalanvainion asuinpaikka kuuluu arkeologisesti täysin kehittyneen Suomensjärven kulttuurin piiriin, jolle ovat leimaa antavia leveälehtiset liuskekärjet. Se on siis vanhempi kuin Kuortaneen tutkitut asuinpaikat. Viisto- ja poikkiteräiset nuolenkärjet puuttuvat Sepposenmäeltä ja leveälehtiset liuskekärjet Lahdenkankaan ja Haavistonharjun asuinpaikoilta. Lahdenkankaan asuinpaikalle ovat toistaiseksi leimaa antavia viistoteräiset nuolenkärjet ja Haavistonharjun asuinpaikalle poikkiteräiset nuolenkärjet. Esike-raamisen ajan asutus on siis Lapuanjoen uoman varsilla ollut riippuvainen merenrannasta. Nähtävästi on meripyynti, hylkeenpyynti sen piirissä näytellyt ratkaisevaa osaa.

Helsingissä 12 p:nä marrask. 1965

Ville Luho
Ville Luho

Kuortane, Ylijoki, Lahden kangas

Pintaprofiili

Piirt. V. Loho 1965

0 1 2 3 4 5 10m pituus 1:200

0 1 2 3 4 5m korkeus 1:100

Liite 1.

T

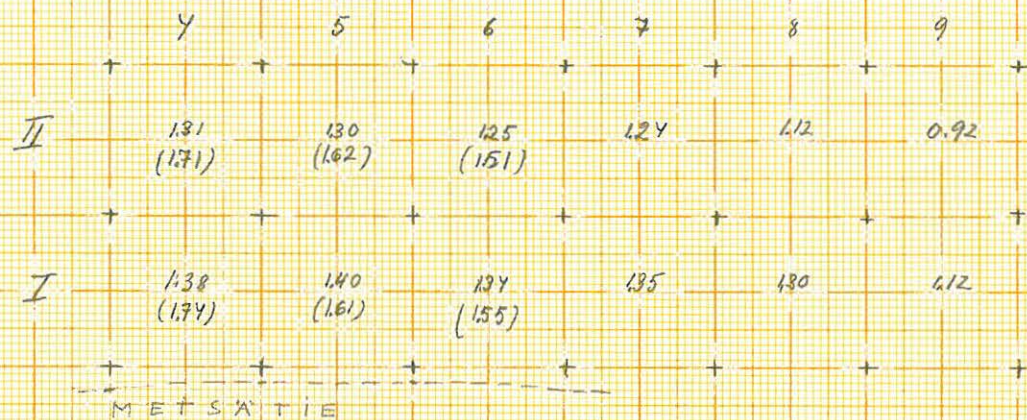
Peltto

KUORTANE, YLIJOKI, LAHDENKANGAS. Kp. 0.53

MITTAKAAVA 1:100

HELEKI HAAPASALO 1965

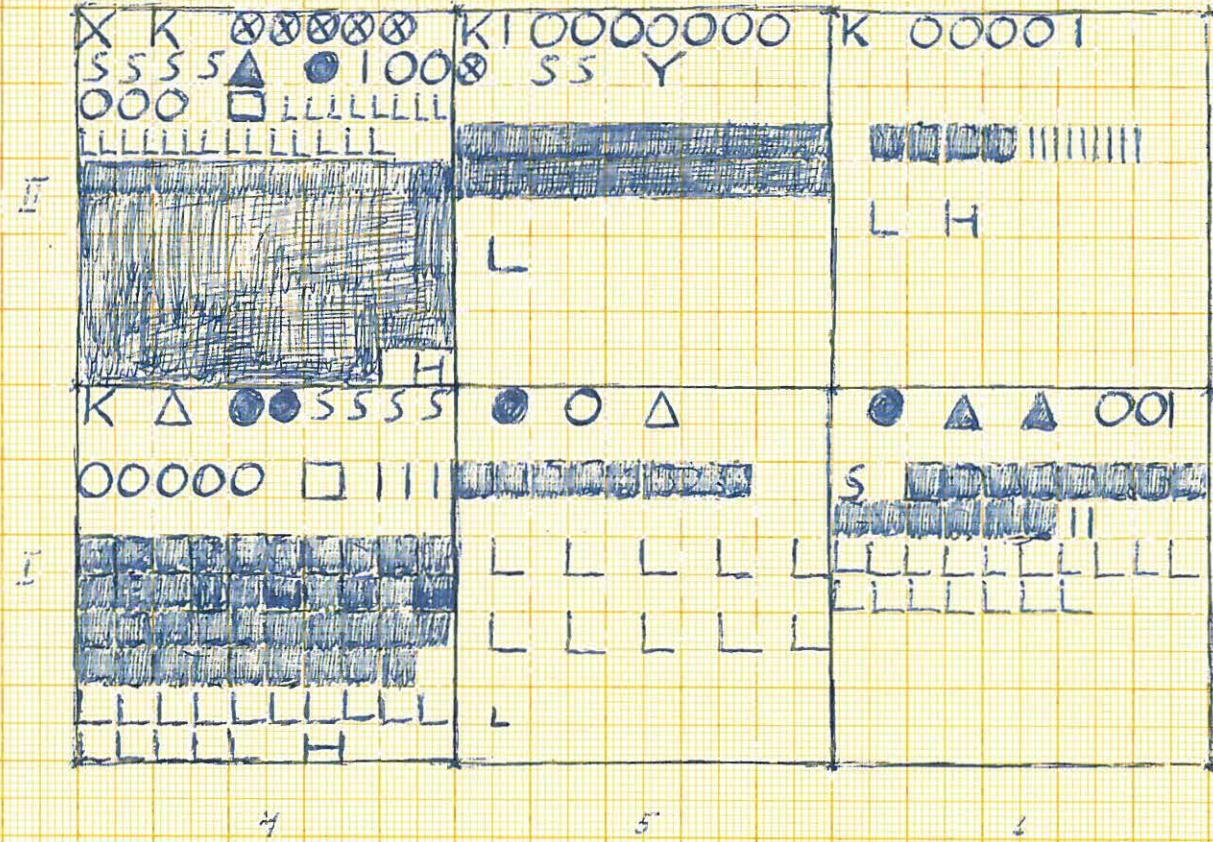

Rusitane, Ylijoki, Lahdenkangas

Käytös on kuvattu ylläolevalla

Piiri V. Lohu

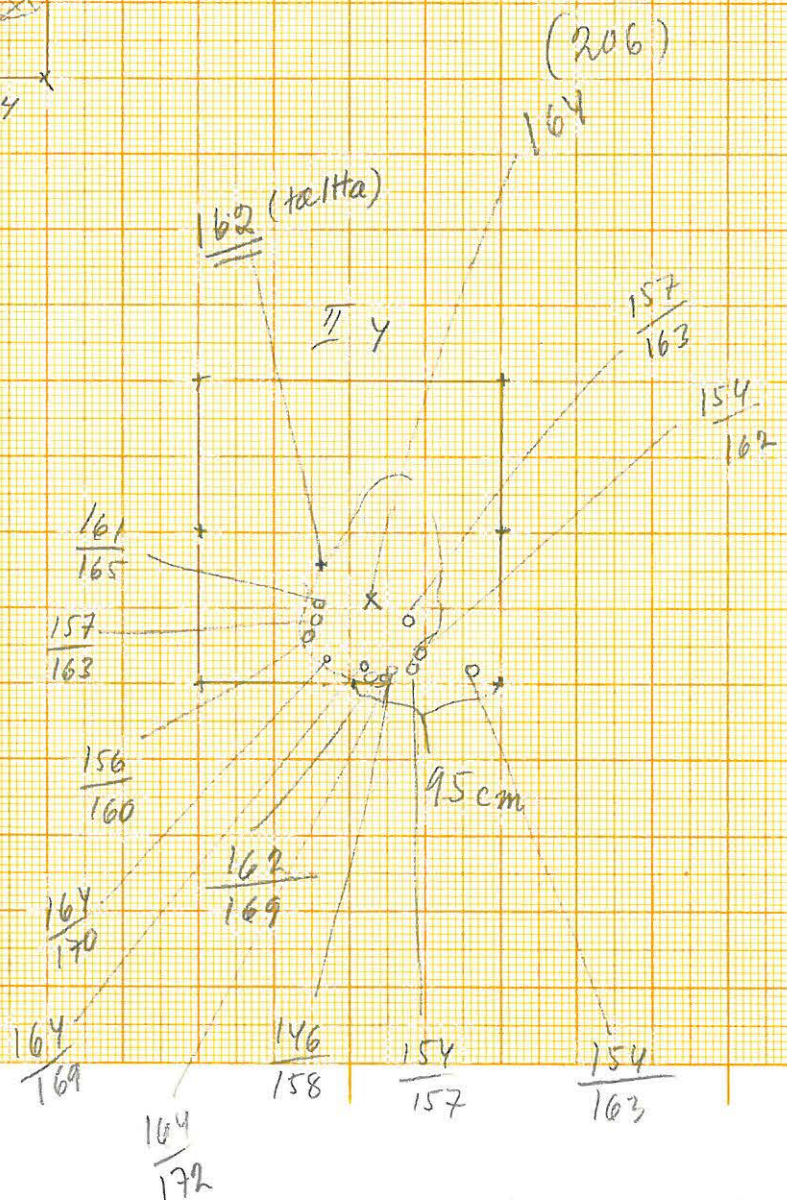
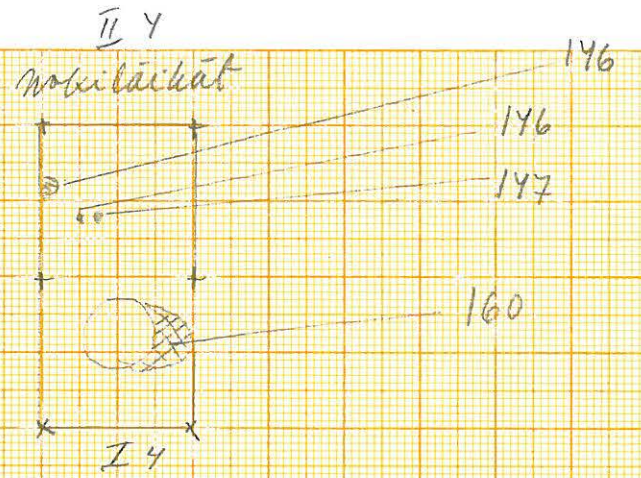
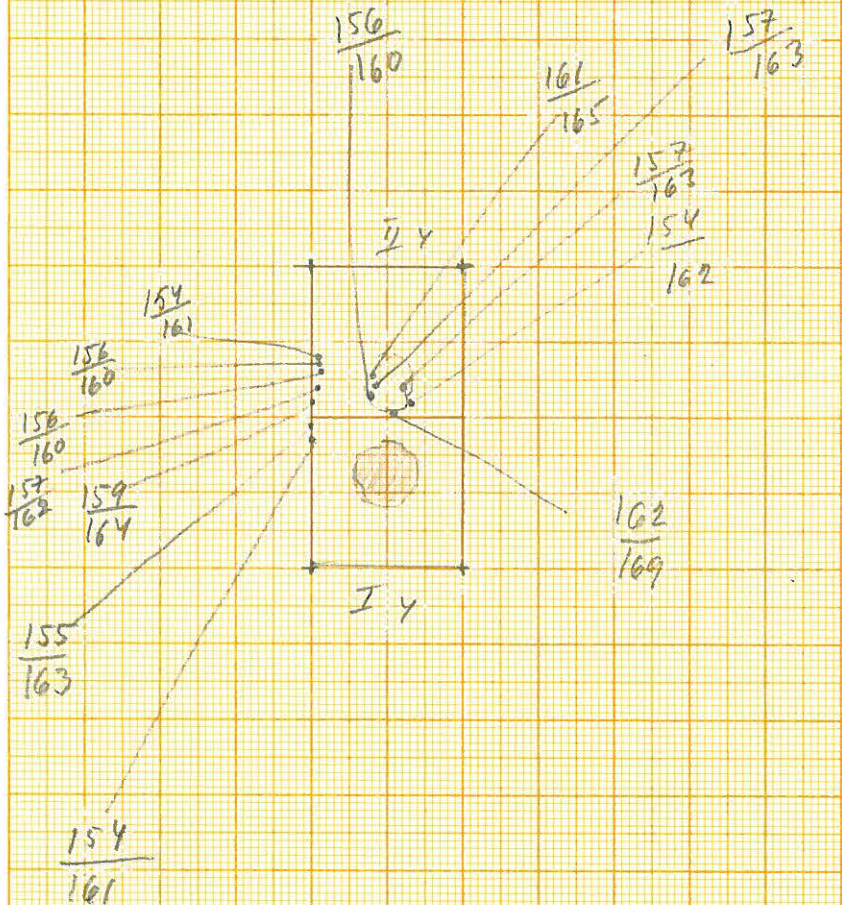
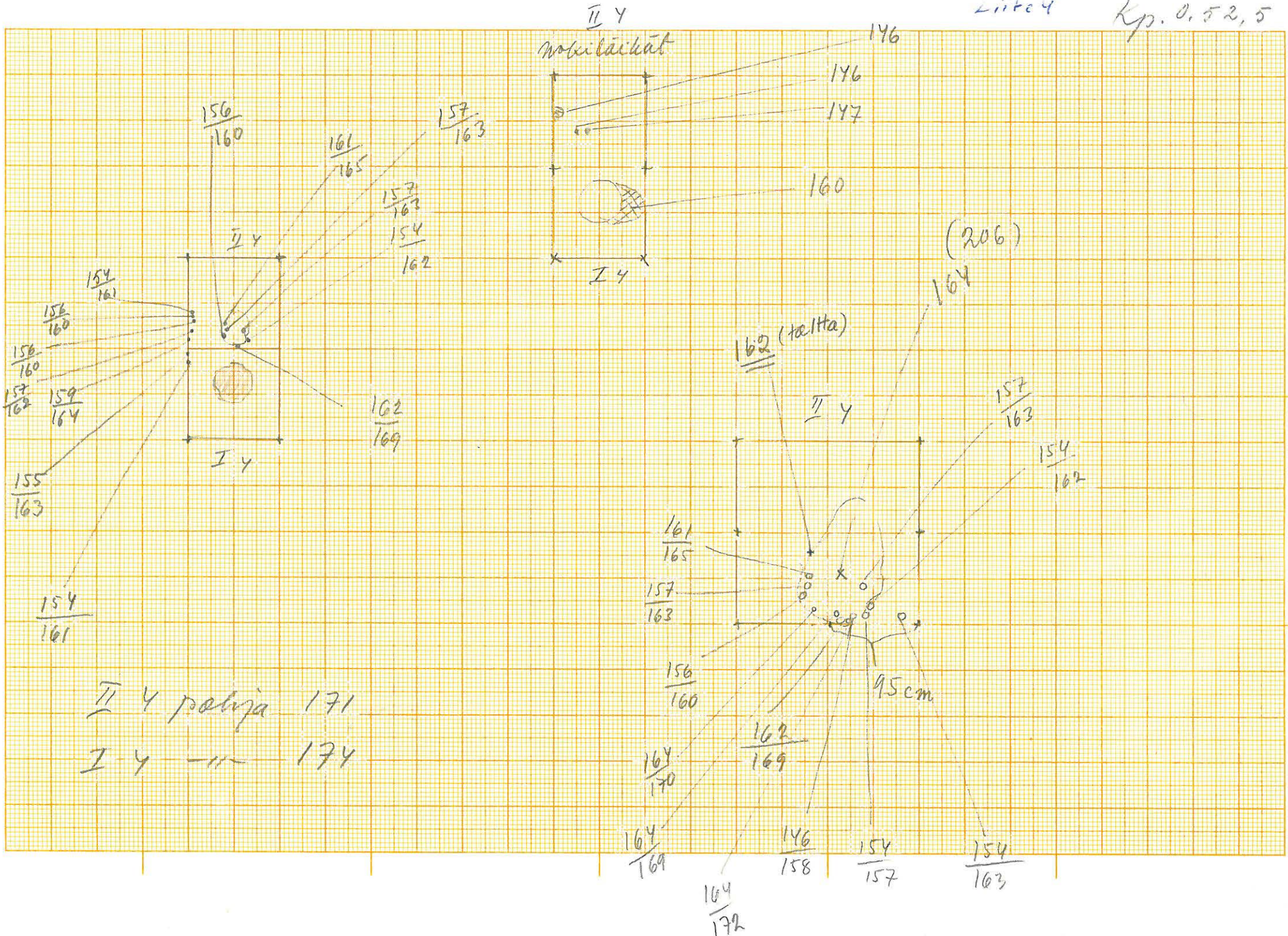

- X = kivilajiesine
- K = kivilaji-iskennäinen
- = kvartsinusten kärki
- = kvartsihaavin
- △ = kvartsiuorrin
- ▲ = kvartsiuuitsi
- = kvartsitallta
- ⊗ = isokivi, kvartsi
- Y = sälehdin, kvartsi
- S = kvartsisäle
- I = kvartsi-iskennäinen
- = 10 kvartsi-iskennäistä
- L = 10 gr. palaneita luonsiruja
- H = hiiltä

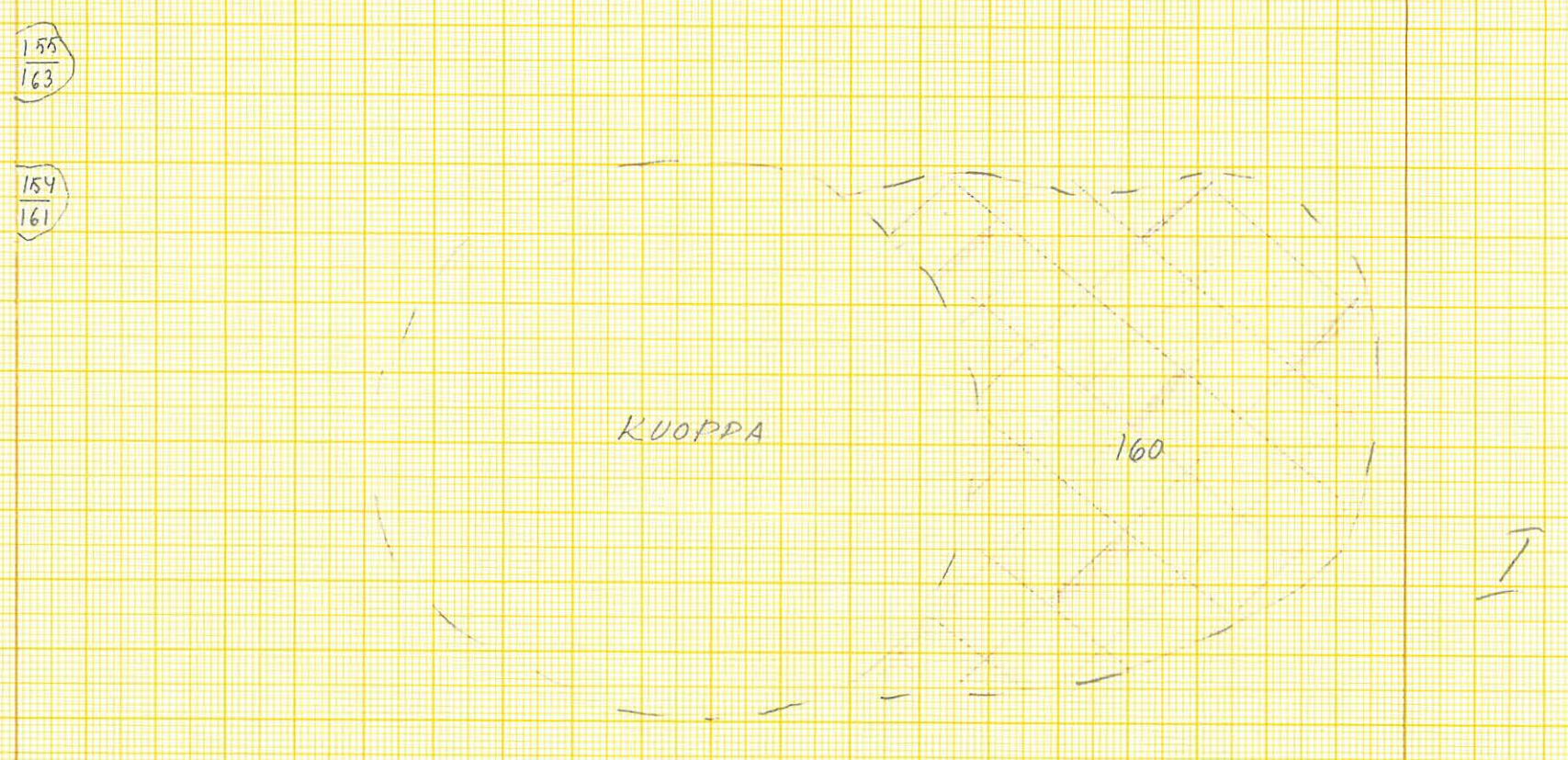
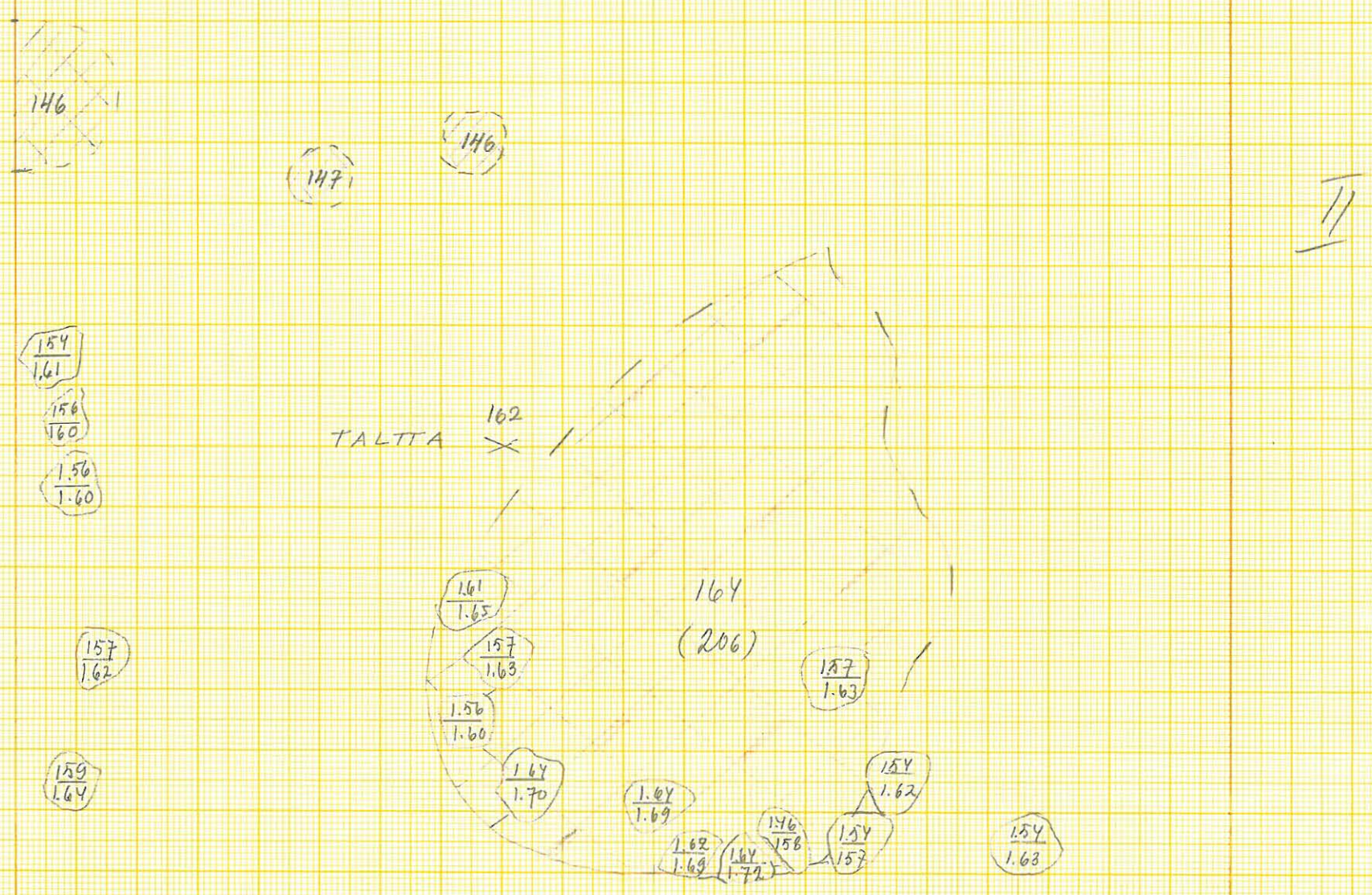

II Y pölvija 171
 I Y — 174

KUORTANE, YLIVOKI, LAHDENKANGAS Kp. 52,5
1:10
HELEKA HAAPASALO 1965

KUORTANE, YLIJOKI, LAHOENKANGAS

1:10

HELKA HAAPASALO 1965

g

LOUPESAKKITTIA

LITTES. 2.

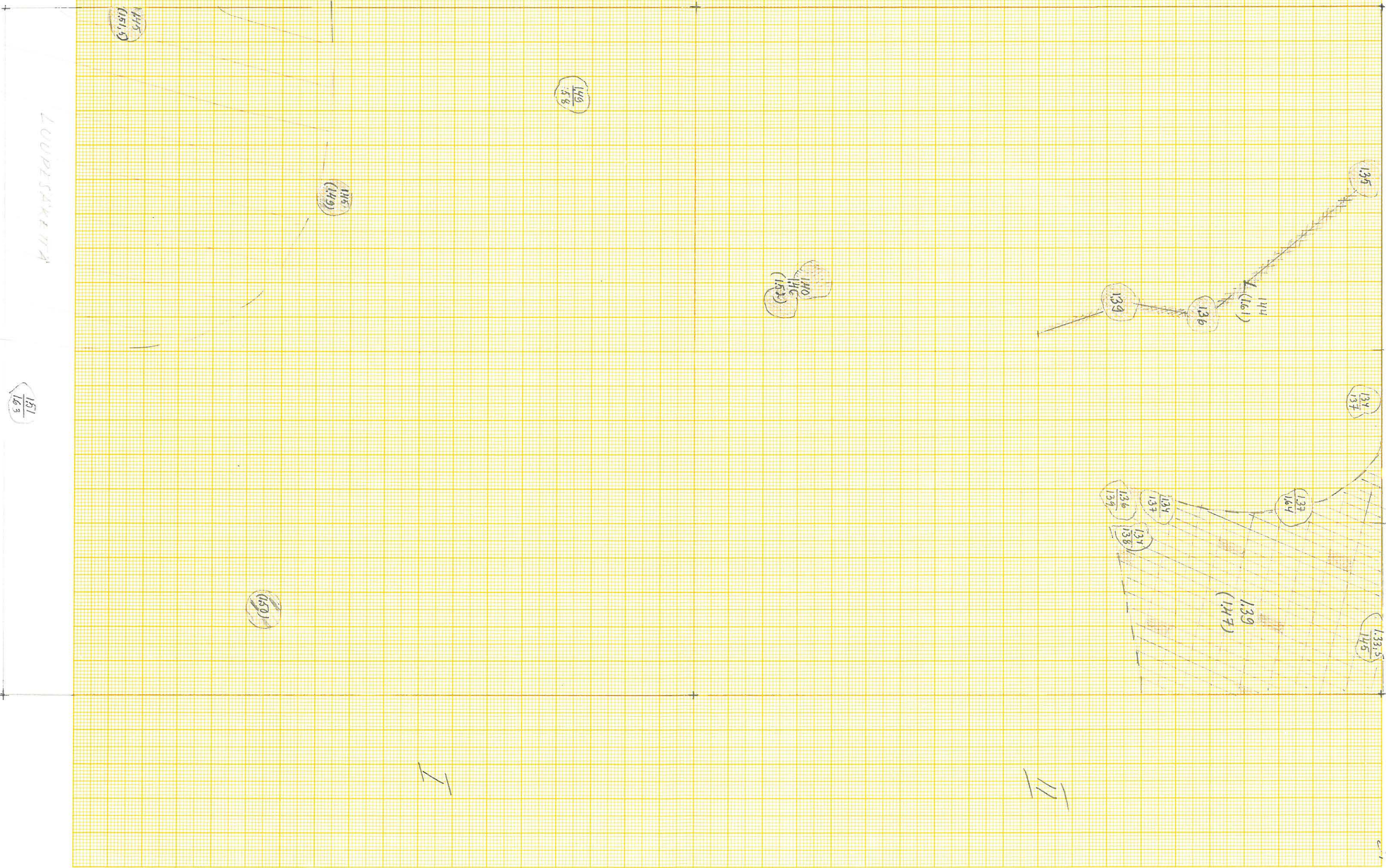

KUORTANE, YLIJOKI, LAHDENKANGAS 1:10

HELKA HAAPASALO 1965

LOUPPISKANGAS

Liite B. 2

F.30965

Kuva 1. Kaivaus käynnissä. Valokuvattu metsätieltä itäkaakosta klo 08,30
14.6.1965. Tie on kuluttanut kulttuurikerroksen yläpintaa.

F.30966

Kuva 2. Sama kuin yllä. Valokuvattu 14.6.1965
klo 08,35.